

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Literární analýza vztahu Sanširóa a Mineko
v románu *Sanširó***

Barbora Havelková

Olomouc 2024

Vedoucí práce:

Mgr. Sylva Martinásková, Ph.D.

Prohlášení o samostatnosti

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma literární analýza vztahu Sanširóa a Mineko v románu *Sanširó* vypracovala samostatně za použití uvedené literatury a pramenů.

V Olomouci, dne 8. 5. 2024

podpis:

Barbora Havelková

Anotace

Bakalářská práce se zabývá literární analýzou romantického vztahu protagonisty Sosekiho románu *Sanširó* a jeho hlavní ženské postavy. V práci je podrobně prozkoumán tento vztah, objasněny hlavní vzorce chování postav v rámci jejich vztahu, motivy, které se zde opakují nebo jež jsou ve vztahu postav zásadní. Též jsou stanoveny klíčové okamžiky vztahu a posouzeno, jak autor vykresluje obě postavy, jejich motivace a jak ty jejich vzájemný vztah ovlivňují. Pomocí zkoumání významu motivů a metafor v románu taktéž je vysvětleno, jak vývoj vztahu čtenáři nepřímou zprostředkovává myšlenku románu související s obdobím, ve kterém se odehrává, a proč toto poselství zabraňuje jakémukoliv jinému konečnému vývoji vztahu.

Klíčová slova: Sanširó, Mineko, literární postava, Nacume Soseki

Počet normostran:	31
Počet znaků (včetně mezer):	56 745
Počet titulů použité literatury:	7

Poděkování

Děkuji Mgr. Sylvě Martináskové, Ph.D., za vedení této bakalářské práce, za její trpělivost během celého procesu psaní a za vzácné rady, bez kterých by má práce nikdy nemohla být dokončena.

Obsah

Ediční poznámka.....	6
Úvod.....	7
1 Nacume Sóseki a jeho román <i>Sanširó</i>	9
1.1 Charakteristika díla <i>Sanširó</i>	9
1.2 Literární postava a její interakce s okolím.....	11
2 Sanširó, Mineko a vztah těchto dvou postav.....	14
2.1 Charakteristika literární postavy Sanširó.....	14
2.2 Charakteristika literární postavy Mineko	18
2.3 Charakteristika vztahu postav Sanširó a Mineko	22
3 Myšlenkové poselství románu <i>Sanširó</i>	27
3.1 Role postav Sanširó a Mineko v modernizujícím se Japonsku	27
3.2 Nevyhnutelný konec románu <i>Sanširó</i>	28
Závěr	29
Seznam použité literatury	30

Ediční poznámka

V této práci jsou veškerá japonská slova i jména zapsána českou transkripcí. U zápisu všech japonských osobních jmen je zachováno jejich původní pořadí, tedy příjmení následované rodným jménem, a příjmení žen nejsou přechylována. Překlady citovaných a parafrázovaných úryvků sekundární literatury jsou provedeny autorkou bakalářské práce, není-li uvedeno jinak. Japonská slova v názvech cizojazyčných sekundárních zdrojů jsou zapsána dle pravidel transkripce zvolené autorem daného zdroje.

Úvod

Dílo Nacumeho Sósekiho (1867–1916) se vyznačuje tím, že se kromě změn v japonské společnosti v době jeho života často výrazně zaobírá i vnitřním životem jeho postav. Zejména jde o jejich rozvoj jakožto lidí, mnohdy neoddelitelný od vlivů modernizující se společnosti, ale často i o rozvoj v interpersonálních vztazích. Tak je tomu i v románu *Sanširó* (první vydání v roce 1908). Protože autor ve svém životním díle často řeší tyto dvě problematiky, lze předpokládat, že se navzájem prolínají, což blíže prozkoumá tato bakalářská práce na vztahu protagonisty románu, Sanširóa, a vedlejší postavy Mineko.

Práce má za cíl charakterizovat obě postavy, na které se zaměřuje, popsat průběh vztahu zmíněných účastníků vztahu a pokusit se identifikovat vzorce chování obou postav, tedy zejména opakující se motivy, ze kterých se toto chování skládá. Pokouší se rovněž posoudit, jaký vliv má způsob jednání obou postav na jejich vztah, jak autor vyobrazuje tyto postavy a jak vypadá konflikt mezi nimi. Na základě toho nabízí možné nebo pravděpodobné vysvětlení, toho, co vztah Sanširóa a Mineko v románu představuje, tedy jaká je jeho pravděpodobná funkce, související s historickým kontextem díla.

Z hlediska literární teorie má literární dílo několik funkcí: estetickou, rekreační, formativní, výchovnou, vzdělávací a společenskou. Při čtení beletrie jakožto rekreační činnosti klade čtenář zpravidla důraz na první dvě nebo tři zmíněné funkce, nicméně alespoň podvědomě na něj každé literární dílo působí i v ostatních zmíněných oblastech. Domnívám se, že při četbě kvalitní krásné literatury, je třeba – nebo je přinejmenším výhodné – zaměřit se zcela vědomě i na funkci výchovnou, vzdělávací nebo společenskou. Román *Sanširó* má dle mého názoru významný přesah ve své vzdělávací a společenské funkci, jelikož sděluje mnohé o japonské společnosti tehdejší doby, modernizujícího se Japonska období Meidži (1868–1912). Částečně je tomu tak samozřejmě i díky časovému odstupu, se kterým na dílo pohlížím jakožto čtenář v 21. století, ale i v době svého vzniku měl román v rovině komentáře společnosti své důležité poslání – poukazoval na jev ve společnosti, kterého si autor všiml, a předkládal jej k posouzení čtenáři, na širokou propast mezi tradiční částí japonské společnosti a částí ovlivněné rychlou modernizací. Proto se domnívám, že věnovat se v této práci podrobně vztahu Sanširóa a Mineko jakožto jednomu motivu, jehož prostřednictvím autor společnost komentoval, může mít význam.

V práci pomocí metody *close reading* pracuji s textem primárního díla a analyzuji jeho jednotlivé části, zejména tedy části přímo popisující či naznačující povahu Sanširóa, Mineko nebo jejich vzájemného vztahu. V těchto částech se zaměřuji zejména na nalezení opakujících

se motivů, které naznačují vzorce v chování postav. S takto nashromážděnými informacemi poté pracuji v dalších částech práce a vyvozuji z nich závěry procesem abdukce o vlastnostech jednotlivých postav i jejich vzájemném vztahu, tyto závěry jsou následně porovnávány se situací částečně modernizovaného Japonska doby vzniku a potažmo i děje románu. Odborná literatura je v této práci používána zejména coby rámec vymezující terminologii používanou v průběhu práce, tedy pro definice a vysvětlení použitých pojmů, a pro výčet objektivních skutečností jako například historických fakt. Dále je užito další odborné literatury pro porovnání vlastních interpretací s již existujícími analýzami románu *Sanširó* a práce Nacumeho Sósekiho.

Práce je dělena do tří kapitol. První čtenáře seznamuje s románem *Sanširó*, jeho autorem Nacumem Sósekim, dějem románu, jeho strukturou, klíčovými postavami a kontextem potřebným k lepšímu porozumění románu a problematice probírané v této práci. Následně čtenáře obeznamuje s terminologií a v práci použitou metodologií z literární teorie v oblasti literárních postav. Kapitola druhá se zabývá charakteristikou Sanširóa a Mineko jakožto samostatných literárních postav, poté charakteristikou jejich vztahu, kde využívá poznatky z charakteristik jednotlivých postav pro pochopení jejich vztahových interakcí a vývoje postav. Ve třetí kapitole je vztah Sanširóa a Mineko, podrobně prozkoumaný v předchozích částech, porovnáván se vztahem dvou složek společnosti Japonska období Meidži, kdy se román odehrává.

1 Nacume Sóseki a jeho román *Sanširó*

Román *Sanširó* je dílem jednoho z nejvýznamnějších spisovatelů moderní japonské literatury. V publikaci *Japonská literatura II. od roku 1868* od M. Nováka a V. Winkelhöferové je Nacume Sóseki řazen mezi odpůrce naturalismu. Tento pojem zde označuje autory, kteří netvoří ucelenou skupinu, mají každý odlišný přístup k literární tvorbě, ale spojuje je inspirace v tradičním životním stylu a nesouhlas s naturalismem – se zaujetím autorů vlastní osobou, jejich amorálností a vědomým zanedbáváním literárního stylu v jejich dílech.¹ Nacume Sóseki je zde označen dokonce jako „přední autor“ této volné skupiny, což si zřejmě vysloužil i proto, že je považován i za nejspíše nejvýznamnějšího autora období Meidži.

Nacume Sóseki vystudoval a později vyučoval anglický jazyk, a aby mohl získat místo a vyučovat anglickou literaturu na Tokijské univerzitě, podstoupil mezi lety 1900 a 1903 studijní pobyt v Anglii. Poté se věnoval taktéž překladům a své vlastní literární tvorbě. Později začal pracovat v novinách *Asahi*. V průběhu svého života se Nacume Sóseki potýkal s psychickými obtížemi a v pozdější fázi života i s obtížemi fyzickými; v roce 1916 poté kvůli žaludečním problémům, se kterými se potýkal roky, zemřel.²

Nacume Sóseki se v rámci své tvorby věnoval kromě prózy například i poezii haiku a nejspíše se dá říci, že se jeho básnický cit projevuje i v jeho prozaické tvorbě – ve způsobu, kterým popisuje různé pomíjivé okamžiky a přírodní úkazy, samozřejmě i v románu *Sanširó*, díle, kterým se zabývá toto práce.

1.1 Charakteristika díla *Sanširó*

Sanširó je román, který byl vydán v roce 1908. Jde o první díl z trilogie *Sanširó*, *Sorekara* a *Mon*, která je nicméně pouze volně propojena z hlediska tématu, její jednotlivé díly na sebe příběhově přímo nenavazují. Román *Sanširó* nejprve vycházel na pokračování v novinách *Asahi*, vydán coby samostatná kniha byl zanedlouho poté.

Sanširó spadá datem svého vzniku do pozdního období Meidži, do doby ve které se odehrává, a na některých místech je již v pokročilé fázi, modernizace Japonska.

Román pojednává o studentovi jménem Sanširó, který pochází z Kjúšú a právě se chystá nastoupit na Tokijskou univerzitu, respektive o jeho prvním roce v novém neznámém prostředí, v Tokiu, nové kapitole jeho života. Se změnou prostředí se i jeho život samotný radikálně mění. Jeho zkušenost je protkána řadou setkání s novými osobami, včetně ženy

¹ NOVÁK, Miroslav a WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Japonská literatura II. od roku 1868*. Státní pedagogické nakladatelství, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta filozofická, 1977. Str. 74.

² Tamtéž, str. 75.

jménem Mineko, ke které si vybuduje romantické, leč platonické city. Ty se ovšem nejen nikdy nenaplní, ale Sanširó se o jejich naplnění ani nikdy nepokusí, a to až do chvíle, kdy je pro jejich vyznání pozdě. K žádnému Sanširóovu vyznání³ vůbec nedojde, a na konci románu se Mineko provdává za jiného muže.

Mezi další vedlejší postavy příběhu patří profesor Nonomija a jeho mladší sestra Jošiko, spolužák Sasaki Jodžiró, profesor Hirota a malíř Haraguči. V příběhu též občas vystupuje postava Sanširóovy matky, avšak pouze v dopisech jemu adresovaných nebo v Sanširóových myšlenkách, a dívka Omicu Miwata, ta už pouze v několika Sanširóových zmínkách. V krátké epizodě v první kapitole románu též vystupuje neznámá cizí žena, Sanširóova spolucestující ve vlaku, s níž je Sanširó nedopatřením ubytován na jednu noc v ubytovně, která se však v příběhu již vícekrát nevyskytuje.

Román *Sanširó* je chronologicky se odvíjející příběh psaný ve třetí osobě, částečně z Sanširóova pohledu, tedy pomocí vypravěče s omezeným náhledem. Jeho vyprávění zahrnuje situace, které Sanširó sám zažívá, ale i jeho úvahy a myšlenkové pochody nebo rozhovory s ostatními postavami, mnohdy hraničící s filozofickými úvahami. Příkladem takovýchto filozofických pasáží může být třeba část, kdy sám Sanširó v duchu uvažuje o životě jako o třech oddělených zcela odlišných světech ve čtvrté kapitole; této jeho úvazy se budu věnovat v pozdější části práce.

O období Sósekiho tvorby, ve které vznikl *Sanširó* – ale i další dva romány v trilogii zmíněné výše – se M. Novák a V. Winkelhöferová vyjádřili jako o výsledku odhodlání Nacumeho Sósekiho „psát literaturu v bouřlivém duchu průkopníků období Meidži“⁴ a potřeby „literatury, která by odhalovala pravdu“⁵. Toto jeho přesvědčení, nejspíše inspirované i západním způsobem smýšlení, tak doplnilo pro Sósekiho typický koncept *jojú* (uvolnění, odstup), kterým se vyznačovala tvorba předcházející trilogii *Sanširó*, *Mon*, *Sorekara* a který se, jak se domnívám, projevuje i v samotném románu *Sanširó*, v Sanširóově pasivním přístupu k životu.⁶

Román byl vydán v období japonských dějin známém zejména pro modernizaci země ve všech oblastech, oproti Západu velmi rychlou. Rychlost tohoto vývoje byla způsobena tím, že oproti zemím vyvíjejícím se přirozeně bylo Japonsko moderním konceptům v různých oblastech vystaveno najednou po jeho náhlém otevření se okolnímu světu a jeho vlivům.

³ Vyznáním se v tomto případě rozumí pouze přímé slovní vyznání citů. Náznaky o Sanširóově náklonnosti k Mineko se dají nalézt v mnoha interakcích obou postav.

⁴ NOVÁK, Miroslav a WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Japonská literatura II. od roku 1868*. Str. 75.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tomu se bude blíže věnovat část práce zabývající se charakteristikou postavy protagonisty, Sanširóa.

Japonsko se přirozeně pokoušelo propast mezi ním a zbytkem světa co nejrychleji překlenout a rychlý vývoj, náhlé změny, se nevyhnutelně potýkaly jak s podporou příznivců, tak i s nesouhlasem odpůrců a obecným rozčarováním všech, jež rapidní změny prožívali (dost možná podobné tomu, které v současné době prožívá větší část světa v souvislosti s technologickým rozvojem posledních desetiletí). Toto téma je klíčové i pro román *Sanširó*, ve kterém je autenticky vyobrazeno způsobem, který možná mohl vybízet své současníky k zamyšlení o tomto tématu.

1.2 Literární postava a její interakce s okolím

Literární postava je zpravidla osoba⁷, která vystupuje v narativu literárního díla. Přístup k literárním postavám se v průběhu dějin literatury proměňoval a může se lišit i autor od autora, to znamená, že každý může dle vlastních motivací využívat literárních postav k naplnění odlišných záměrů.

Literární postavy se dají rozlišovat podle více různých měřítek. Například lze hovořit o dělení na postavy **dynamické**, to znamená postavy, které se v průběhu děje vyvíjejí a mění, a **statické**, tedy postavy neprocházející změnami. Literární postava v textu alespoň částečně zaměřeném na psychologickou rovinu, tedy zaobírajícím se vnitřním světem dané postavy,⁸ bývá zpravidla postavou dynamickou, zejména jedná-li se o protagonistu příběhu. Dynamická postava nejen interaguje se svým okolím – včetně jiných literárních postav – ale ani sama při tom nezůstává celou dobu stejná, prochází vývojovými změnami v průběhu děje, učí se, postupem času se chová jinak.

Literární postavy lze dále dělit do skupin dle jejich role v příběhu – jedná se buď o **hlavní postavu**, která je přímo zahrnuta v tématu příběhu nebo je pro něj naprosto zásadní a může být totožná s vypravěčem, nebo o **vedlejší postavu**, to znamená postavu, která podporuje nebo nějak ovlivňuje příběh, který nepojednává přímo o ní. Hlavní postava může v narativu existovat buď jen jedna, nebo jich může být i více, kolik jen se jich autor rozhodne vytvořit, dokonce i všechny postavy díla mohou být postavy hlavní. Vedlejších postav může taktéž existovat libovolný počet a dílo nemusí obsahovat případně ani jednu. V případě románu *Sanširó*, jak již bylo zmíněno, se v příběhu vyskytuje několik postav vedlejších a postava hlavní, tedy protagonista, Sanširó.

O literárních postavách se dá říci, že v příběhu slouží hlavně k tomu, aby čtenáři zprostředkovaly děj nebo myšlenku příběhu. Jinými slovy, postavy určitým způsobem reagují

⁷ Nicméně může jít například i o zvíře nebo personifikovaný objekt apod.

⁸ Jinak řečeno nejde-li o postavu plochou, případně o postavu, jejíž účel není než reprezentovat ideu či vlastnost, přičemž sama nemá vlastní člověku podobnou povahu.

na konflikt⁹, zápletku, a tím dochází ke změnám, děj se vyvíjí; poté postavy samozřejmě reagují i na překážky, které jim brání ve vyřešení konfliktu a tím se směr vývoje děje opět mění až k vrcholu, rozuzlení zápletky.

Daniela Hodrová literární postavu popisuje jako „*dynamický komplex motivů*“.¹⁰ To znamená, že by mělo být možné u takové postavy pozorovat změny v jejím chování v průběhu jejího osobnostního vývoje, paralelního s vývojem dějové linie, nebo spolu se změnami prostředí či situace, kterou postava prožívá. Jinými slovy lze tvrdit, že každá taková literární postava bude mít jisté vlastnosti, které se ale mohou měnit.

Chování postav poté vychází právě z těchto vlastností. Dalo by se říci, že ony vlastnosti jsou jejím naprogramováním, a chování – jak postava mluví, všechno co dělá – je reakcí na určitý externí podnět, která probíhá v souladu s naprogramováním postavy.¹¹

Pro tuto práci je zásadní následující předpoklad: při charakteristice literární postavy můžeme nejen dle její stanovené vlastnosti předpokládat její budoucí chování, ale je možné zároveň i z jejího chování vydedukovat její vlastnosti. Příkladem tohoto procesu může být úvaha Richard J. Gerriga a David W. Allbrittona o postavě Jamese Bonda¹² z textu *Casino Royal*. V textu se nachází tato věta: „*[James Bond] vždy věděl, kdy jeho tělo nebo mysl mají dost, a vždy jednal podle toho.*“¹³ Tu lze považovat za úsek textu poskytující informaci o pravidelném chování postavy. Autoři článku dále tvrdí, že „*pokud nalezneme Bonda v situaci spadající do příslušné kategorie, můžeme předvídat, jak přesně by se měl zachovat.*“¹⁴ Později taktéž tvrdí, že v takovém pojetí literární postavy tedy znamená, že její činy mají vždy i logické příčiny. Těchto předpokladů chci využít pro bližší porozumění postavám v následující kapitole v jejich charakteristikách. Podobně se pak vyjadřuje i Bohumil Fořt, píše o literárních postavách následující: „*jednání literárních postav (...) nám umožňuje usuzovat na jejich morální vlastnosti, ideje, názory, postoje, city a motivace a v neposlední řadě též na jejich vztah k okolí*“.¹⁵

⁹ Konflikt může vznikat mezi hlavní postavou a další postavou či postavami nebo mezi postavou a vnějším působením, prostředím, skutečností apod.

¹⁰ HODROVÁ, D. *na okraji chaosu ...*: Poetika literárního díla 20. století. Praha, Torst, 2001. Str. 519.

¹¹ To znamená, pokud je charakteristikou postavy nenávisť k dešti a setká se s deštivým dnem, reaguje na situaci negativní emocí nebo projevem.

¹² Tato postava v žádném případě není coby ukázkový příklad zvolena kvůli jakékoliv podobnosti s postavami románu *Sanširó*, slouží pouze jako demonstrace procesu dedukce vlastností postav z jejich chování.

¹³ FLEMING, Ian. *Casino Royale*. Reprint edition. Thomas & Mercer, 2012, 188 s. ISBN 80-870-2170-3. Str. 9.

¹⁴ GERRIG, Richard J., and ALLBRITTON, David W. *The Construction of Literary Character: A View from Cognitive Psychology*. *Style*, vol. 24, p. 380–391, no. 3, 1990. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/42945868>. Str. 384.

¹⁵ FOŘT, B. (2008). *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha, Ústav pro českou literaturu AV ČR. Str. 67.

Dalším důležitým principem pro charakteristiku postav Sanširóa a Mineko a jejich vztahu je opakované užívání motivů coby symbolů. Symboly v literatuře mohou být předdefinovány na základě zvyků nebo intertextových odkazů, ale mohou být i specifické pro autora nebo pro určité dílo. Jay Rubin poukazuje na Sosekiho tendenci vytvářet si systémy symbolů, jichž se poté drží v celém textu.¹⁶ Takové systémy dle Rubina zahrnují třeba využití barev nebo světla a tmy – tyto motivy jsou poté v průběhu díla konstantě asociovány se stejnými ideami, ať už jsou tyto asociace románem přímo předloženy, nebo si je vytváří čtenář sám.

Za předpokladu, že autor ve svém díle často používá motivy v souladu s kompaktním systémem, je třeba i postavy vystupující v románu a všechny motivy s nimi souvisejícími při interpretaci díla analyzovat, věnovat pozornost motivům, které se vyskytují opakovaně nebo jsou významně zdůrazněny, protože ty nejspíš budou mít klíčový význam.

¹⁶ RUBIN, Jay. (1976). Sanširō and Sōseki. *Harvard Journal of Asiatic Studies*, vol. 36, p. 147–180. ISSN 00730548. Str. 149–150.

2 Sanširó, Mineko a vztah těchto dvou postav

Sanširóova role v příběhu je obecně často role pasivního příjemce a pozorovatele¹⁷, události v jeho životě se odehrávají díky činnosti jiných postav nebo jakožto samovolně se odehrávající události. Naproti tomu postava Mineko aktivně zasahuje, jako i jiné vedlejší postavy, do příběhu Sanširóa, ovlivňuje jej. Svým příchodem vytváří záminku pro vyprávění příběhu a svým odchodem poskytuje důvod pro jeho ukončení.

Obě tyto postavy mají pro svá jednání určité vnitřní motivace – uvědomí-li si čtenář při jejich dekonstrukci, jaké tyto motivace jsou, měla by se jejich jednání pro čtenáře stát pochopitelnějším, proto je třeba se nejprve na každou z obou postav zaměřit v následujících podkapitolách samostatně.

2.1 Charakteristika literární postavy Sanširó

Sanširó čtenáře románem provází coby hlavní postava a spolu s tím čtenáři poskytuje náhled na modernizující se japonskou společnost období Meidži očima mladého studenta pocházejícího z venkovské oblasti na Kjúšú, studenta, který poprvé okouší prostředí velkoměsta, v té době od venkova tak odlišné. Sanširó na nové prostředí samozřejmě docela přirozeně reaguje pocity zmatku, ale jeho reakce je komplexnější než jen tato jediná emoce.

Zejména na počátku díla je pozornost věnována Sanširóovu původu. Jakožto mladý muž pocházející z prostředí žijícího zcela v souladu s tradičními hodnotami, coby člověk, který se do moderní oblasti Japonska vypravuje poprvé v životě, se musí nutně setkávat s mnohými situacemi, se kterými se neví rady. Modernizující se společnost po takových jednotlivcích nicméně požaduje přizpůsobení, o které má zřejmě i Sanširó zájem – už jen proto, že se do Tokia vypravuje a z venkova v podstatě utíká. Jelikož byl Sanširó vychován na venkově v tradičních hodnotách, má od něj jeho rodina určitá očekávání. V tomto příběhu je to matka, od které informace o těchto očekáváních přicházejí – přeje si, aby si Sanširó po studiích vzal za ženu slušnou dívku. V jednom ze svých dopisů Sanširóovi píše jeho matka o zatím předběžných domluvách jeho sňatku s Omicu, dívkou, kterou zná Sanširó již od dětství. Dopis zakončuje slovy: „*Kdoví, jaká jsou tokijská děvčata, já jim moc nevěřím.*“¹⁸ Zde se projevuje ona výrazná propast mezi venkovem a velkoměstem, ve smýšlení jeho matky, ale v podstatě i ve smýšlení Sanširóa, s tím rozdílem, že Sanširó chce rozhodně pokrokovější části Japonska dát šanci. Progresivnější město, tento nový svět, skýtá to, po čem Sanširó touží a za čím se

¹⁷ V souladu s principem *jojú* vysvětleným v první kapitole.

¹⁸ NACUME, Sóseki. *Sanširó*. Přel. Klára MACÚCHOVÁ. Praha: Brody, 1996. ISBN 80-857-9494-2. Str. 66.

potazmo vydává, zatímco venkov je stále zejména domovem tradic. Mezi oběma světy se zatím rozprostírá propast tvořená rozdíly a neznalostí druhého břehu. Sanširó sám samozřejmě pociťuje nátlak pocházející ze strany jeho rodiny, ale není příliš nakloněn možnosti vyhovět své matce a usadit se s dívkou Omicu.

Na rozdíl od své matky se ovšem Sanširó s realitou rozdílu mezi venkovem a velkoměstem setkává osobně. Z tohoto kontrastu vyplývá jeho častá bezradnost, když se Sanširó setkává s novou neznámou situací, často si s ní vůbec neví rady. Například je tomu tak když se setkává s cizí neznámou ženou na jeho cestě do Tokia a s touto ženou je zcela nedopatřením ubytován přes noc v ubytovně, jelikož při příchodu tam obsluha pochopí jejich společný příchod jakožto znamení, že k sobě ti dva patří. Sanširó se v blízkosti této ženy chová zdrženlivě a i přes její jistou asertivitu si ji nepřipouští k tělu. Jinými slovy se s ní nepokusí navázat žádný typ intimního aktu a při jejich loučení následujícího dne na nádraží k němu žena proto pronáší slova: „*Vy nejste příliš odvážný člověk, co?*“¹⁹, kterými dává najevo, že jiný muž by se o intimní akt pokusil, potenciálně lze její chování interpretovat i tak, že by tomu v takovém případě byla nakloněna – alternativní výklad by mohl být, že si z něj pouze dělala legraci. To si ostatně uvědomuje i sám Sanširó.

V tomto případě se projevuje i další Sanširóova významná tendence, jeho pasivita ve vlastním životě a příběhu. Sanširó se mnohokrát setkává se situací, kdy by se od něj dala očekávat reakce, on se jí nicméně zdržuje – a to nejspíše právě pro jeho pocity bezradnosti, které prožívá kvůli tomu, že je pro něj situace nová. Možná by se dalo též hovořit o nerozhodnosti nebo strachu z následků jeho chování, jako například při rozhovoru o zbloudilých ovcích v páté kapitole:

*„To byla přesně chvíle, kdy Sanširó ztrácel hlavu. Vždycky, když takový trapný okamžik pomínil a on znovu nabyl rovnováhy, napadlo ho, co měl odpovědět nebo udělat, a vyčítal, si, že tak neučinil. (...) Ted' opět mlčel, i když si byl vědom, jak neohrabaně působí.“*²⁰

Sanširóovu nerozhodnost, nejistotu, strach a z nich vyplývající pasivitu v rámci mezilidských vztahů může čtenář snadno zaznamenat díky opakovaně se objevujícím situacím, ve kterých se tato jeho pasivita projevuje. Tímto odstavcem však vypravěč přímo definuje zmíněnou Sanširóovu charakteristiku a slovem „vždycky“ určuje, že je v Sanširóově chování nerozhodnost – obzvláště v případě komunikace s Mineko – opakovaná, je tedy jakýmsi pravidlem. Tyto situace se opravdu v průběhu příběhu románu opakují. Nicméně je též zřejmé,

¹⁹ Tamtéž. Str. 15.

²⁰ Tamtéž. Str. 96.

že ona pasivita v žádném případě není způsobena nezájmem. Lze vidět Sanširóovu tendenci k sebekritice, zpětnému zpochybňování jeho rozhodnutí a obecnému přehnanému přemýšlení nad různými tématy nebo situacemi. Je zde přímo vyjádřeno, že si je svého nedostatku vědom, ale nemá prozatím dostatek zkušeností na to, aby tuto skutečnost změnil.

Sanširóova nezkušenost se, jak je vidět, neprojevuje jen jednorázově, naopak je v podstatě pravidlem. V průběhu příběhu románu čtenář narazí na mnoho takových případů, kdy Sanširó neví, jak odpovídat nebo jak reagovat v různých situacích, a to nejen s Mineko, ale i například se svým spolužákem Jodžiróem, profesorem Hirotou a dalšími postavami.

Sanširó je ovšem skutečně postavou dynamickou, porovnáme-li si tedy jeho chování na začátku a na konci románu, můžeme pozorovat prokazatelný rozvoj jeho osobnosti. To lze například velmi dobře vidět v jeho způsobu smýšlení o dříve zmíněné Omicu. Zpočátku vůči ní chová neurčité pocity, nebo je alespoň velmi neurčitě vyjadřuje, později je nicméně schopen se o svém vztahu k ní vyjádřit bez zábran. Když přemýšlí nad doporučením své matky Omicu si vzít, vyjadřuje se zcela přímo slovy „*vůbec ne*,“²¹ jednoznačně si je již jist svým rozhodnutím a hodlá jej respektovat navzdory očekáváním jeho matky.

Sanširóův vývoj je nicméně možné zaznamenat i v jiných oblastech – postupně se osměluje ve vztahu s Jodžiróem, až je schopen vztah přeměnit v rovnocenný: „*Jodžiró navrhl, aby se šli najíst do jedné restaurace na Ginze, kde se podává smažená ryba. (...) Tentokrát však Sanširó, obvykle podléhající, odmítl.*“²² Taktéž se opravdu naučí se ženami alespoň trochu komunikovat, se sestrou pana Nonomiji je schopen ke konci románu vést normální upřímný rozhovor. Určitě se proměňuje i jeho vztah k tokijskému prostředí, městu a univerzitě – v prvních kapitolách románu se všemu obdivuje, všechny přednášky poslouchal „*tak pozorně, až se v nich utápěl a nebyl ani schopen psát si poznámky*“²³, ale později je již na prostředí mnohem lépe zvyklý a jeho nadšení přirozeně opadá. Nakonec Sanširó získává stabilitu i ve svých emocích. V průběhu příběhu románu si utváří detailnější obraz o každém z lidí přicházejících do jeho života a naučí se o nich smýšlet kriticky – rovněž se vše toto učí ve smýšlení o sobě samém. Zejména v kapitole sedmé pak můžeme pozorovat několik přímých prohlášení o Sanširóových pocitech nebo názorech, která byla do té doby pouze neurčitá nebo naprosto nevyjádřená.

Tento jeho vývoj se však odehrává velmi pomalu. Narazí na mnohá úskalí – od komunikace s ženami po jízdu tramvají, které se po dlouhou dobu děsí – ale i situace, kdy

²¹ Tamtéž. Str. 124.

²² Tamtéž. Str. 139.

²³ Tamtéž. Str. 55.

zkrátka reaguje nepatřičně nebo zareagovat neumí. Například je tomu tak v případech četných intelektuálních konverzací vedených ostatními postavami, kterých se mnohdy Sanširó vůbec nezúčastní, nýbrž jim pouze přihlíží, protože neví, co říci, nebo i o čem je vlastně řeč. Všichni kolem Sanširóa jsou v mnoha oblastech na úplně jiné úrovni a všichni si rozumí snáze, ale i když se Sanširó snaží zlepšit a dosahuje jistých úspěchů, svému okolí nestačí. V takových případech čtenář prochází celými dlouhými pasážemi, kde sice Sanširó je přítomen, ale součástí pásma postav není žádná jeho přímá řeč. Tak tomu je v podstatě až do konce románu. Sanširóův vývoj se odehrává natolik pomalu, že vůbec nestačí světu kolem sebe.

Bylo již nastíněno i to, že Sanširó taktéž, jak je to pro Sósekiho postavy obvyklé, prožívá vnitřní konflikt, rozpor mezi požadavky, které jsou na něj kladeny, a jeho vlastními tužbami. To je čtenáři předloženo již na samém začátku díla, naznačuje to sama skutečnost, že se Sanširó z venkova na Kjúsú stěhuje do Tokia, do velkoměsta, ale ne v souladu se záměry jeho rodiny. Sanširóovo osobní přání v kontextu této situace je v průběhu příběhu románu čtenáři vyjevováno čím dál jednoznačněji. Jeho přáním je a vždy bylo odejít ze svého starého světa.

Při zmínce starého světa není možné opomenout Sanširóovu úvahu o třech světech, nad kterými přemýšlí ve čtvrté kapitole:

„Jeden [svět], už vzdálený (...) [,] si uchovával vůni počátečních let Meidži. (...) ten svět už opustil a zanechal v něm minulost, již se právě zbavoval. (...).

Ve druhém světě jsou zašlé cihlové domy. (...) Lidé pohybující se v tomto světě jsou většinou zarostlí zanedbanými vousy, někteří chodí s pohledem upřeným na nebe, jiní zahledění do země. (...) Jsou to nešťastníci, neboť neznají skutečný život, a zároveň šťastlivci, protože neokusili jeho utrpení. V tomto světě žije Nonomija i profesor Hirota, Sanširó už brzy porozumí jeho duchu. (...)

Třetí svět, [je] podobný rozvíjejícímu se jaru (...) A jako koruna nad tím vším – krásné dívky. (...) Tenhle svět ho láká nejvíc, ale ne a ne se k němu přiblížit, i když ho má před nosem.“²⁴

V tomto úryvku je lépe než kdy doposud zřetelná paralela starého a moderního Japonska se světy, které si zde Sanširó představuje – a on sám se nachází v obou případech někde mezi nimi. Sanširó při této úvaze přemýšlí nad každým ze tří světů a pouze svůj původní svět odmítá, necítí se být jeho součástí, nicméně ani o druhém či třetím světě nemůže říci, že by jejich součástí byl. V mnoha situacích se mu začlenit se do nich opravdu nedaří, a čím dále čtenář románem postupuje, tím více se potýká se Sanširóovým pocitem deziluze,

²⁴ Tamtéž. Str. 66–67.

završeným prázdnotou po neúspěšném konci jeho vztahu s Mineko, který jakoby znamenal, že ho třetí svět z jeho úvahy odmítl.

Sanširó se nejprve na počátku příběhu představuje jako nezkušený mladík poněkud nadšený z nového světa, do kterého vstupuje, ale zároveň vyděšený z mnohého neznámého, co tento svět skýtá. Brzy zjišťuje, že za tímto světem zaostává a že i přes svou snahu nedokáže své okolí tak snadno dohnat. Sanširó je citlivý i přemýšlivý člověk, kterého jeho okolí často ovlivňuje, ale on sám má potíže do něj zasahovat. Některé z těchto Sanširóových charakteristických rysů poté vytváří konflikt s vlastnostmi vedlejší postavy Mineko.

2.2 Charakteristika literární postavy Mineko

Mineko je v kontrastu se Sanširóem postavou, která je světa, jenž je pro Sanširóa nový, přirozenou součástí – narodila se v něm a taktéž v něm vyrostla. Na rozdíl od Sanširóa je postavou, s jejímiž myšlenkami není čtenář obeznámen, jako je tomu v případě Sanširóa, o jehož pocitech je čtenář zpraven informacemi podanými vypravěčem – pásmo vypravěče je v románu zprostředkováno pomocí vypravěče s omezeným náhledem. Proto se o této postavě čtenář nemůže z románu přímo dozvědět tolik, jako o Sanširóovi. Mineko je nicméně dle mého názoru rozhodně pro vývoj Sanširóa jedna z nejdůležitějších z vedlejších postav. Román obsahuje několik dalších ženských postav, se kterými se Sanširó setkává a které jej ovlivňují, Sanširó dokonce s některými z těchto postav ve skutečnosti tráví i více času než s Mineko (například s přítelkyní z dětství, Omicu, musel nevyhnutelně strávit mnohem více času), nicméně žádná z nich neměla na Sanširóa a jeho osobnostní rozvoj natolik zásadní vliv.

Mineko se poprvé v románu objevuje ve scéně u jezírka, tedy v druhé kapitole; jde o ono zásadní setkání u jezírka, kdy se Mineko a Sanširó zatím neznají, pouze se míjejí coby cizinci. Mineko je ovšem okamžitě předmětem jeho tichého obdivu, jelikož Sanširóa celý výjev oné chvíle okouzlí ve všech svých barvách, jak je popsáno v následujícím úryvku románu.

„Dívky stály zaplaveny večerním svitem. Jedna, s čelem skrytým za vějířem, vypadala jako zjevení. Sanširó viděl jasně barvu jejího kimona a pásu obi, všiml si i bílé barvy ponožek, podle nichž mu došlo, že má obuté sandály, ale nerozeznal barvu řemínků. (...) Na Sanširóa jejich krásné barevné zjevení zapůsobilo, ale nedokázal by, venkovan, tu krásu ani vyjádřit slovy, ani namalovat štětcem.“²⁵

²⁵ Tamtéž. Str. 26.

Při odchodu pak Mineko před Sanširóem upouští malou bílou květinu, k níž si po cestě chtěla přivonět.

Značná část motivů užitých při popisu Sanširóova prvního setkání s touto ženou představuje vizuální vjemy. Konkrétně jsou to popis hladiny jezírka, výjev dvou dívek popsáný do detailu a to, že se onen výjev Sanširóovi naskytuje bezprostředně po otevření očí, popis dubu, detail pohybu černých očí Mineko, existence malé bílé květiny a její pohyb, detail Minečina *obi*, kontrast bělostné růže a jejích černých vlasů a nesoulad těchto barev, který Sanširó zřejmě pocítuje. Prostřednictvím popisu těchto zrakových vjemů Nacume Soseki vytváří potřebné dojmy na čtenáře – využívá barev, světla a tmy, coby symbolů nesoucích určité významy.²⁶ Pro konkrétní zmíněný úryvek, setkání u jezírka, však v první řadě můžeme považovat detailní popis vizuální podoby celé scény za zdůraznění jakési osudovosti popisovaného okamžiku – autor využívá techniky pro zpomalení prožívání toku času čtenáře tím, že náhle rozvíjí velmi detailní a dlouhý popis, a dává tím čtenáři najevo, že popisovaná chvíle je pro příběh výjimečně důležitá. Z této části románu nicméně není zatím možné vyčíst mnoho o Mineko samotné – jen snad její půvab, eleganci a nastínění jakési jemné, možná hloubavé povahy (okamžiky, kdy rozjímá nad bílou květinou a dubem), to vše zabarvené Sanširóovými pocity. Je tu však ještě moment, ve kterém Mineko upouští malou bílou květinu před Sanširóem, který by bylo možné vysvětlit několika způsoby: buď jako bezděčný akt, náhodu, nebo jako znak její hravosti – tímto gestem by se hypoteticky mohla pokoušet pro ni zcela cizího člověka, Sanširóa, vyprovokovat k nějaké reakci nebo upoutat jeho pozornost.

V následujících částech románu, kdy se Sanširó s Mineko již zná osobně, je Mineko popisována jako dívka, která má o mnoho větší rozhled než on, zná mnohé věci, o kterých Sanširó nemá ani zdání, ač jde někdy jen o drobnosti, jako například v tomto úryvku, kdy spolu Sanširó a Mineko pozorují mraky z okna domu: „*Nepodobá se [ten mrak] pštrosímu boa?*“ *Sanširó nevěděl, co to je boa, a hned se k tomu přiznal. Mineko znovu vydechla, ale vzápětí slovo zdvořile vysvětlila.*“²⁷ Nejde však jen o vědomosti, kde se Mineko vyzná o mnoho lépe, ale i o život v moderním světě jako takový.

Z rozhovoru následujícího po výše citované výměně poté může čtenář vyčíst, že Mineko je schopna a ochotna nad rozličnými věcmi přemýšlet, neodmítá je coby zbytečná filozofická témata, naopak v nich má nejspíše do jisté míry zálibu. Kromě toho je zmíněno, že Mineko dochází na hodiny k profesoru Hirotovi a že má oblibu v anglickém jazyce.²⁸ Na základě

²⁶ RUBIN, Jay. (1976). *Sanshirō and Sōseki*. Str. 149.

²⁷ NACUME, Sōseki. *Sanširō*. Str. 73.

²⁸ Tamtéž. Str. 85.

těchto informací lze vyvodit, že u ní určitě existuje zájem o vzdělání a sebe-rozvoj, jakož i alespoň o některé části západní kultury, tedy o určitou intelektuální činnost.

Později na výstavě loutek při jednom pohledu do Minečíných očí Sanširó zpozoruje „*cosi podivného. Byla v nich únava ducha, ochablost těla, nářek, skoro utrpení.*“²⁹ Tento pohled může prozradit mnohé z toho, co kvůli omezenému náhledu vypravěče o Mineko není řečeno přímo – tedy že za maskou, kterou nastavuje světu, se skrývá jakýsi zármutek, možná další vnitřní rozpor typický pro postavy Nacumeho Sósekiho. To, co se nachází toho dne v jejích očích, není vysvětleno zjevným okamžitým problémem, Mineko situaci naopak odbývá slovy: „*jsem strašně unavená,*“³⁰ velmi pravděpodobně očividnou lží. Mineko může mít pocit, že se o tom, co jí leží na srdci, nemůže svěřit, nebo se svěřit nechce.

To souvisí i s tím, jak je Mineko mnohdy vykreslována jako poněkud tajemná žena, nebo alespoň Sanširó ji tak vnímá: „*Sanširó byl rozčarován. Tolik si přál, aby se mlha, do níž byla Mineko zahalena, rozplynula.*“³¹ Takto o ní Sanširó smýšlí. Navzdory tomu je však pro čtenáře chování Mineko autorem někdy popsáno tak, že jsou její záměr, motivace nebo názor velmi snadno rozpoznatelné. V takových situacích autor často zdůrazní nebo pojmenuje Sanširóovu nechápanou reakci. Taková výměna mezi Sanširóem a Mineko se v průběhu příběhu románu vyskytuje vícekrát, například při jejich první společné procházce, po pozorování mraků:

„Typický člověk, který se vyhýbá odpovědnosti,“ řekla Mineko chladným tónem.

„Kdo to jako má být? Profesor Hirota?“

Mineko neodpověděla.

„Pan Nonomija?“

*Ani tentokrát neodpověděla.*³²

Z tohoto rozhovoru vyplývá, že Mineko zjevně mluvila o Sanširóovi samotném, jí bohužel nerozumí nebo snad podvědomě odmítá rozumět, zmínky profesora Hiroty ani Nonomiji v tu chvíli ani nedávaly smysl. Mineko mu nicméně v tomto a dalších případech přímo neodpovídá, někdy používá metafory, jindy se odpovědi prostě vyhýbá mlčením. To nejspíše pro Sanširóa částečně vytváří její tajemnou auru, ale čtenáři jasně ukazuje, že to tak nutně není. Mineko také nikdy nemluví o své svatbě, i když již byla dávno domluvena, ani o svém budoucím muži, kterého nejspíše znala již dříve než při domlouvání sňatku.

²⁹ Tamtéž. Str. 92.

³⁰ Tamtéž. Str. 94.

³¹ Tamtéž. Str. 96–97.

³² Tamtéž. Str. 96.

Tajemnost této postavy je tedy částečně vytvářena Sanširóovým úhlem pohledu, ale z části taktéž založena na existujících skutečnostech.

Povaha Mineko je v průběhu příběhu románu příležitostně přímo komentována ostatními postavami, například Jodžiróem, který o ní říká, že je „*tichá a trpělivá*“³³. Profesor Hirota o ní zase tvrdí, že je „*zpupná*“³⁴, a později o ní též říká, že „*taková dívka si nevezme nikoho, koho sama nebude chtít. Ta si nedá poradit. Zůstane svobodná, dokud nenajde někoho, kdo se jí zalíbí*“.³⁵ Zejména soudy profesora Hiroty poukazují na pro onu dobu nekonvenční, nezávislou povahu Mineko. I Sanširó o Mineko přemýšlí v podobném duchu, říká si, že „*ve srovnání s Mineko působí i tokijské dívky stále ještě trochu staromódně. (...) neohlíží se na zavedená pravidla, chování, snad je v hloubi duše přesvědčená o jejich zbytečnosti*“.³⁶

Ve dříve zmíněném úryvku, kde spolu Sanširó a Mineko sledují mraky a Mineko je připodobňuje k boa, se navíc vyskytuje zmínka o tom, že když se Sanširó přiznává k určité neznalosti, „*Mineko znovu vydechla*“³⁷, což by mohlo naznačovat jakousi frustraci, netrpělivost, obzvláště pak v kombinaci se zbytkem věty, „*ale vzápětí slovo zdvořile vysvětlila*“, odporovací poměr zde zdůrazňuje, že za jejím vydechnutím musela být negativní emoce nebo myšlenka, ale ona se ji rozhodla potlačit a být zdvořilá.

Zároveň lze o Mineko z textu vyčíst i jistý smysl pro humor, například navazuje na Sanširóův vtip při jejich první procházce a sama se svému vtipu zasměje. Jindy na otázku, zda je pravda, že se Haraguči chystá malovat její portrét, žertem odpovídá: „*Ano, jsem přece prvotřídní model*“,³⁸ používá jemné ironie pro pobavení. V tomto ohledu se Mineko chová výrazně více uvolněně než Sanširó, který v této situaci opět neví, jakou odpověď zvolit.

Mineko chová přátelský vztah k oběma sourozencům Nonomijovým, Sanširóovi dokonce připadá její vztah s profesorem Nonomijou bližší než jen přátelský. To může být zapříčiněno její již zmíněnou hravostí, se kterou mluvila v Sanširóově přítomnosti s Nonomijou. Ta může být příznačná pro její komunikaci s ostatními, dokonce i Haraguči si stěžuje, že si jej dobírá,³⁹ je tedy možné, že se tak ráda chová buď k mužům, nebo obecně k ostatním lidem.

³³ Tamtéž. Str. 104.

³⁴ Tamtéž. Str. 104.

³⁵ Tamtéž. Str. 131.

³⁶ Tamtéž. Str. 144.

³⁷ Tamtéž. Str. 73.

³⁸ Tamtéž. Str. 146.

³⁹ Tamtéž. Str. 131.

2.3 Charakteristika vztahu postav Sanširó a Mineko

Postavy Sanširó a Mineko se v průběhu jednoho roku popsaného v románu setkávají několikrát. Doba trvání vztahu mezi nimi se do tohoto časového období vejde celá od svého počátku až do konce.

Prvním setkáním Sanširóa a Mineko, jak již bylo zmíněno, je osudné setkání u jezírka. Během tohoto setkání však zatím nedochází k žádné slovní výměně, za první osobní setkání lze tedy považovat až den, kdy Sanširó navštívuje v nemocnici slečnu Jošiko Nonomijovou a na chodbě se při odchodu náhodou mívá se slečnou Mineko – je to právě ona, kdo v této situaci pozdraví jako první. Zeptala se jej stručně na cestu, Sanširó jí odpověděl a jejich cesty se rozdělily, Sanširó byl ponechán jen s výčitkou, že se jí nenechal představit, ale pomyslel si pouze, že se nedá nic dělat.

Z těchto dvou prvních setkání Sanširó nezískává o postavě Mineko žádné zásadní informace – působí na něj především svým vzezřením a elegancí. Vypravěč ji s ohledem na Sanširóovy pocity popisuje téměř jako esteticky dokonalou ženu, jejíž detaily ovšem nejsou snadno rozpoznatelné, Sanširó například nedokáže jasně rozpoznat vzor jejího kimona a v nemocnici ji nejprve spatřuje jen jako siluetu proti zářícímu oknu. Sanširóa Mineko přitahuje, avšak Mineko si zatím udržuje od Sanširóa, jakožto cizího člověk, přirozený odstup.

Opětovně se Sanširó a Mineko setkávají až při stěhování profesora Hiroty, se kterým má Sanširó pomáhat, a „dívka od jezírka“, jak Sanširó až do chvíle seznámení Mineko nazývá, se tam nečekaně objevuje. Sanširó ve svých myšlenkách označuje pohled, kterým se na něj dívá jako smyslný a čímsi vyzývavý.⁴⁰ Oba spolu vedou zdvořilý rozhovor, ve kterém si předávají pouze informace o jejich roli při stěhování, a Mineko předává Sanširóovi navštívenku, jejímž prostřednictvím se konečně Sanširó dozvídá jméno záhadné dívky. Z následujícího rozhovoru mezi dvěma postavami vyplývá, že si oba dobře vzpomínají na každé z jejich předchozích setkání. Sanširó i Mineko následně společně začnou uklízet v domě, prostřednictvím pásma vypravěče se čtenář dozvídá, že se během práce trochu sblížili.⁴¹ V přestávce mezi úklidem a příchodem ostatních postav Mineko přivede řeč na mraky, které z okna pokoje sledovala. Po celou dobu se Sanširóem mluví Mineko uvolněně, v některé okamžiky si případně vymění pohled nebo úsměv. Později však postavy nachází téma anglické literatury a začínají se rozprávět o věcech, o kterých Sanširó nemá znalosti, Mineko se jej v jednu chvíli pokusila do konverzace vtáhnout, ale Sanširó nevěděl jak reagovat. Setkání končí, když Mineko následuje odcházejícího profesora Nonomiju a společnost, a s ní i Sanširóa, tak opouští.

⁴⁰ Tamtéž. Str. 70.

⁴¹ Tamtéž. Str. 72.

Po tomto setkání lze hovořit o jakémsi přátelství, nebo alespoň přátelství v jeho počátcích, mezi Sanširóem a Mineko. Zejména Mineko se k Sanširóovi chová přátelsky a v rámci možností otevřeně. Sanširó je zde však poprvé konfrontován s rozdílem mezi ním a Mineko – ona je sečtělá, ale Sanširóovy chyběly mnohé informace, které by mu pomohly zapojit se do konverzace nebo snadno porozumět tomu, o čem mu Mineko vypráví při sledování mraků.

K následujícímu v románu popsanému setkání dochází v den, kdy se jde skupina postav podívat na výstavu chryzantémových loutek. Na tuto akci jej Mineko zve z vlastní iniciativy pomocí zaslaného korespondenčního lístku. Během výstavy se oba společně oddělí od zbytku výpravy a společně stráví pár okamžiků na pláni u potoka. Zde společně opět pozorují mraky a Mineko je označuje jako zbloudilé ovce, tehdy toto slovní spojení, které Sanširóovi zůstává na mysli až do konce příběhu, zazní poprvé. A právě ten den, těsně před odchodem, smýšlí Sanširó o Mineko jako o osobě zahalené v mlze – a pocítuje zklamání, že se tato mlha rozplynula, přeje se, aby byla taková, jako předtím.⁴² To je prvním náznakem a možná i dokonce přiznáním skutečnosti, že si Sanširó od samého začátku vytvářel představu Mineko, na které lpěl a která jej k ní přitahovala, proto je nyní po bližším poznání této osoby zklamán.

Toto setkání čtenáři konečně odhaluje část vnitřního světa obou postav – místy je při jeho popisu naznačována Minečina osamělost, ale i její pocit spříznění se Sanširóem, pro které je oba nazývá „velkými zbloudilými ovce“, a „žebráky, kteří nežádají milodar.“ Mineko se zdá být dominantní složkou tohoto vztahu – to ona způsobí, že s ní Sanširó opouští výstavu chryzantémových loutek – ale stejně jako Sanširó vyčkává na to, co bude její protějšek dělat dále. Tuto situaci, kdy se dvojice ocitá znovu o samotě, je možné interpretovat jako chvíli, kdy se Mineko dobrovolně a snad i záměrně rozhodla se Sanširóem strávit nějaký čas, možná aby jej poznala. Ten se ovšem chce brzy opět vrátit za ostatními, což Mineko mírně popudí. Jejich pobyt u potoka je ukončen slovy:

„Tak už se vrátíme?“ navrhla Mineko neočekávaně, beze stínu nelibosti. Zaznělo v tom jen klidné smíření s tím, že Sanširó prostě nezajímá.“⁴³

Tento úryvek by mohl naznačovat, že Mineko doufala v opak, v to, že spolu stráví více času, a že mu možná bude moci vysvětlit, proč se vlastně ve skutečnosti necítila dobře.⁴⁴ Později Mineko Sanširóovi zasílá pohlednici s obrázkem, kde byly dvě ovce vyobrazené ležící

⁴² Tamtéž. Str. 97.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ To platí za předpokladu, že důvodem Minečiny indispozice skutečně bylo něco více, než to, že se jí udělalo zle z přelidněného prostředí výstavy.

vedle sebe u potoka. Na pohlednici bylo též připsané slovní spojení „zbloudilé ovce“. Můžeme zde opět pozorovat iniciativu Mineko, její vstřícný krok směrem k Sanširóovi, který ovšem zůstal bez odezvy až do jejich následujícího setkání, jelikož Sanširó i přes svou mnoha hodinovou snahu nedokázal najít odpověď.

Další setkání následovalo při příležitosti lehkootletických závodů pořádaných univerzitou, na které se Mineko společně se slečnou Nonomijovou přišly podívat stejně jako Sanširó. Sanširó je z dálky pozoroval a setkal se s nimi později, když jej sledování závodů přestalo bavit – výraz Mineko při tomto setkání popisuje jako netečný. Usmívá se až při Sanširóově zmínce, že dívky z dálky pozoroval, z čehož lze usoudit, že ji jeho pozornost z nějakého důvodu těší. Když se obě postavy záhy ocitnou samy, vzpomínají na jejich první setkání u jezírka, ne nijak nostalgicky, konverzace se nezdá být citově zabarvena, pohybuje se spíše v rovině bezděčné konverzace pro ukrácení dlouhé chvíle. Je taktéž krátce zmíněna dříve zasláná pohlednice. Z pozdějšího rozhovoru opět za přítomnosti slečny Nonomijové, kdy Mineko chválí profesora Nonomiju, si Sanširó vůči němu odnáší pocit méněcennosti. Ponoří se do myšlenek a zpětně celé setkání toho dne přehodnotí: „*V duchu si opakoval každé Minečino gesto, každé slovo, které k němu pronesla od první chvíle, co ji znal, a všechno se mu jevilo v nepříznivém světle.*“⁴⁵ Sanširóův zmatek z předchozích setkání s Mineko se postupně, kvůli neschopnosti Mineko porozumět a pozitivně rozvíjet jejich vztah, přetavil v negativní náhled na celou situaci. Začíná více přemýšlet sám o sobě a o tom, jak malý si připadá ve srovnání s některými z lidí, které poznal na univerzitě.

V této části příběhu si Sanširó již přímo přiznává, že k Mineko chová romantické city, ale že neví, jak se k ní chovat. Pociťuje též žárlivost vůči profesorovi Nonomijovi, jelikož se domnívá, že vztah mezi ním a Mineko je blízký, nezná ale jeho skutečnou povahu.

Mineko je ochotná na žádost Jodžiróa půjčit Sanširóovi peníze⁴⁶, čímž zprostředkovává další interakci mezi ní a Sanširóem. Trvá dokonce na osobním předání peněz výhradně jemu. Během setkání za účelem vyřízení této záležitosti Mineko pronáší větu: „*Sázet na dostizích je jistě obtížnější než se vyznat v lidském srdci. A vy jste se, lehkomyšlníku, ani nepokusil vyznat se v srdci, které je vám otevřené.*“⁴⁷ Sanširó na tato slova nereaguje – ani vypravěč je nijak nekomentuje – a vrací téma zpět k záležitosti peněz. Ke konci návštěvy Mineko říká, že by počasí bylo vhodné na procházku, což lze v tomto kontextu interpretovat jako návrh k procházce nebo jako vyjádření přání na procházku jít, Sanširó si ale její slova vykládá jako

⁴⁵ NACUME, Sóseki. *Sanširó*. Str. 121.

⁴⁶ V souvislosti se „záležitostí s půjčkou“, o které pojednává kapitola osmá.

⁴⁷ NACUME, Sóseki. *Sanširó*. Str. 143.

výzvu k odchodu. I přes jeho neschopnost pochopit Minečiny náznaky a přinejmenším přátelská gesta se Mineko nevzdává a doprovází jej ven, nakonec pro ně zprostředkuje i tu procházku a se Sanširóem nakonec vyrazí na výstavu, na kterou má Mineko dvě poznámky. I na výstavě se Sanširó sotva k něčemu vyjádří, přesto že se jej Mineko táže na jeho názory, myslí si, že není schopen úsudku, že si o něm Mineko nejspíše myslí, že je hloupý nebo namyšlený.⁴⁸ Místy je společně strávený čas toho dne příjemný, po setkání s profesorem Nonomijou se však Sanširóovy emoce přetaví ve frustraci a rozladění. Nerozumí náznakům Mineko, nedokáže s ní hovořit, ani nezvládá některá z témat jakkoliv uchopit. Letmý dotyk ramen, ke kterému mezi nimi dojde,⁴⁹ považuje za plný bolesti a věnuje jí ze zlosti povýšený pohled. Mineko se jej třikrát ptá, jestli je vše v pořádku, Sanširó se jí nicméně odmítá otevřít. „*Nechme toho*,“⁵⁰ odbývá jakékoliv řešení situace větou takovéhoho fatálního znění.

V tomto klíčovém okamžiku můžeme poprvé pozorovat Sanširóa zachovat se k Mineko nezdovořile nebo hrubě. Možná právě v tuto chvíli se tedy Mineko rozhoduje tohoto vztahu vzdát. Pokusila se několikrát o jejich sblížení, ale dle Sanširóových reakcí mohla usoudit, že si nepřeje, aby tento vztah opouštěl sotva přátelské meze, mohla si nejspíše myslet i to, že ji od sebe odhání.

Ze zbývajících setkání je důležitý zejména okamžik, kdy Sanširó přichází Mineko vrátit peníze. O přetrvávající situaci s půjčkou peněz Sanširó smýšlí jako o poutu mezi ním a Mineko, jak přímo vyjadřuje následující úsek: „*Sanširó věřil, že těch třicet jenu, které má teď v kapse, ho jaksi nepostizitelně s Mineko svazuje. Proto tolik oddaloval vrácení dluhu, a proto se rozhodl vrátit jej právě teď. Pouto zmizí – vzdálí se Mineko, nebo naopak přiblíží?*“⁵¹ Z tohoto úseku taktéž vyplývá, že je Sanširó ohledně svého rozhodnutí stále rozpolcen. Zároveň se ale začíná chovat trochu odvážněji – říká Mineko, že přišel nejen vrátit peníze, ale také aby ji viděl. Tentokrát je to však oproti předchozím situacím naopak a je to ona, kdo se vyhýbá reakci na tato slova a mění téma. Vypravěč situaci ukončuje opět velmi definitivně znějícím prohlášením „*Hovor ztratil smysl*.“⁵² Ještě ten den je Sanširó svědkem toho, jak je Mineko vyzvednuta neznámým mužem, který je, ač v ten okamžik o tom sám Sanširó nemá zatím ani zdání, budoucím manželem Mineko.

Během toho dne se Sanširóovi peníze Mineko vrátit nepodařilo, k tomu se dopravuje až po prodělání nemoci, v době, kdy už je Mineko vdanou ženou. Tehdy Mineko peníze zpět

⁴⁸ Tamtéž. Str. 146.

⁴⁹ Tamtéž. Str. 151.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž. Str. 177.

⁵² Tamtéž. Str. 183.

přijímá a Sanširó nachází odpověď na otázku, kterou si dříve ohledně vrácení dluhu kladl: „Její pohled vyjadřoval, že dobře ví, jak se jí Sanširó vzdaluje, (...)“⁵³ Jejich cesty se tak definitivně rozdělí.

Až do poslední chvíle se zdá a na slovech a gestech obou postav lze prokázat oboustranná náklonnost. Při posledním loučení Mineko nepatrně projevuje lítost nad zánikem tohoto vztahu. Jeho realizace byla ovšem ve kterékoliv jeho části nemožná. Velmi dlouhou dobu se Sanširó projevuje nepřipraven a ve chvíli, kdy se již připraven cítí, jej Mineko odmítá, opakovaně se v každém jednotlivém okamžiku mívá.

Sanširó sám se od počátku opravdu stal o trochu odvážnějším a má potenciál se i nadále v průběhu života vyvíjet. Jeho osobnostní vývoj je ale pomalý a prokázal, že nedokáže dosáhnout úroveň lidí kolem sebe, dostatečně rychle. Platí o něm, že je stále většinu času neschopný vyjádřit, co si myslí, nebo si i uspořádat myšlenky, je stále přehlcený množstvím informací a znalostí, co by potřeboval znát, aby se mohl v novém světě cítit jako doma, ale na rozdíl od počátku příběhu si je této skutečnosti nyní vědom, z čehož je skleslý, rozčarovaný a podrážděný, jak prokazuje ve výše zmíněných interakcích s Mineko.

Mineko samotná se příliš jako osobnost nemění, v průběhu děje se však mění její přístup v chování k Sanširóovi – od přátelského, otevřeného přístupu se přesouvá přímo ke snaze sblížit se se Sanširóem, hlavně v první části vztahu vytváří záminky pro většinu jejich interakcí, a když shledává, že tato nenese žádné ovoce, stává se nejistější v komunikaci s ním a nakonec se od ní postupně odvrací, když přistupuje na nabídku k sňatku.

⁵³ Tamtéž. Str. 214.

3 Myšlenkové poselství románu *Sanširó*

Nacume Sóseki má tendenci využívat v díle *Sanširó* řadu symbolů. Za ty je poté možné považovat i samy postavy Sanširóa a Mineko. Prostřednictvím těchto postav čtenář nahlíží do modernizujícího se Japonska období Meidži, což je velmi komplexní téma. Sanširó a Mineko zde slouží jako zprostředkovatelé prožitku této doby. Na zjednodušeném prostředí vztahu těchto dvou lidských bytostí pak může čtenář v menším měřítku pozorovat, jak autor vnímá konflikt starého a modernizujícího se Japonska – použití postav coby symbolů dvou stran tehdejší japonské společnosti umožňuje autorovi srozumitelně čtenáři předat informace o tomto tématu, jež je tak rozsáhlé a slovy stěží obsáhnutelné, a které je právě pro Nacumeho Sósekiho tématem natolik zásadním.

Modernizace Japonska se dotýká každé z postav z románu, vztah Sanširóa a Mineko je však kostrou příběhu, a lze jej tedy považovat za plátno, na které je promítáno to nejdůležitější. Ostatní postavy pak případně dokreslují tento obraz nebo mají jiný účel.

3.1 Role postav Sanširó a Mineko v modernizujícím se Japonsku

Sanširó a Mineko se vyznačují jistými vlastnostmi, které z nich dělají perfektní symboly pro tradiční a modernizující se Japonsko. O Sanširóovi například J. Rubin tvrdí, že se chvílemi utápí v japonském komplexu méněcennosti⁵⁴, což je koncept vlastní Nacumemu Sósekimu, spojený právě s dobou ve které tak moc vynikala rozdílnost a v jistých oblastech zaostalost⁵⁵ tehdejšího Japonska. To se shoduje i se závěry o Sanširóovi vyvozenými v druhé kapitole této práce, kde popisují věčně nerozhodného nebo úsudku neschopného Sanširóa, který si tak často během interakcí s pro něj novými lidmi připadá malý, neobratný nebo málo vzdělaný.

I ve způsobu, kterým Sanširó nahlíží na Mineko, lze najít podobnost se vztahem tradičního a modernizujícího se Japonska: Sanširó Mineko považuje zvenčí za krásnou, ale její podstaty se děsí a nechápe ji; a stejně tak tradičně založení Japonci zatím nerozumí všemu novému, co se kolem nich ve společnosti rapidní rychlostí mění, a to i přesto, že k mnohému mohou pociťovat obdiv nebo zvědavost.

Mineko je naproti Sanširóovi mnohem otevřenější, občas se chová pro Sanširóovo chápání nekonvenčně. V první řadě je však – a to proto, že na ni ve většině případů pohlížíme

⁵⁴ RUBIN, Jay. (1976). *Sanshirō and Sōseki*. Str. 161.

⁵⁵ Technologický rozvoj země, ale i umění, např. literatura; v období westernizace Japonska se přirozeně vyskytoval názor, že vše nové ze Západu je lepší než staré tradiční formy, což je objektivně vzato zkreslený (nepravdivý) náhled na věc, platí však, že tato skutečnost značně přizivovala komplex méněcennosti Japonců.

z úhlu pohledu zprostředkovaného Sanširóem – tajemná, pro Sanširóa jen těžko pochopitelná. Jako je ona pro Sanširóa skrytá v mlze, tak neznámá je pro něj i nová modernější část Japonska. V obou případech Sanširóovi mlžný opar poskytuje příležitost romantizovat si, co skrývá, ale když se rozplyne, je Sanširó odhalením zklamán.

3.2 Nevyhnutelný konec románu *Sanširó*

Po posledním rozhovoru Sanširóa a Mineko, který je v románu popsán, následuje pouze jediná kapitola – ta popisuje návštěvu umělecké výstavy, kde se nachází i portrét Mineko. Během této návštěvy Sanširó s Mineko nepromluví, komunikuje pouze s ostatními postavami a Mineko je zde doprovázena svým manželem. Tato situace naznačuje, že setkání Sanširóa a Mineko v předchozí kapitole je jejich poslední před tímto novým životem, kdy jsou pro sebe navzájem opět jen známými a možná ani to ne.

Bohužel pro ně jejich vztah a potažmo i román nemohl skončit žádným jiným způsobem. Jejich osobnosti jsou příliš odlišné – Sanširó se vidí sám být v úplně jiném světě, než kde se nachází Mineko, a přesto, že se do tohoto světa snaží proniknout, v rozvoji a pokroku mu brání jeho vlastní osobnost, její nejhlubší nedostatek, tak výstižně vyslovený již na samém počátku románu, kdy se dělí cesty Sanširóa a neznámé ženy, se kterou strávil noc v hotelovém pokoji. Sanširó na ni tu noc téměř ani nepromluvil, natož, aby se pokusil s ní sdílet intimní okamžik. Když se následujícího dne loučí na nádraží, žena jej ohledně této skutečnosti konfrontuje: „*Na moment se mu zahleděla do tváře, a pak klidně s posměšným úšklebkem řekla: ,Vy nejste příliš odvážný člověk, co?’*“⁵⁶

Sanširó není po celou dobu příběhu ve stavu, kdy by byl schopen čelit Mineko, utíká před ní pryč, stejně jako se k cizí ženě na hotelovém pokoji prostě otáčí zády. To, že Mineko na to, až bude Sanširó připraven, nečeká, lze považovat za přirozený řád věcí – rovněž ani rychle se modernizující svět kolem Japonců období Meidži nečeká na jejich připravenost. Pokud považujeme Sanširóa a Mineko za symboly dvou rozdílných částí japonské společnosti období modernizace Japonska, můžeme zánik jejich vztahu považovat za autorovo varování, obavu nebo pokus o předpověď vlastního osudu: příliš pomalu se přizpůsobujícímu jedinci zákonitě mění se svět utíká. Tak autor Nacume Sóseki vyobrazuje tíseň, kterou v něm modernizující se Japonsko probouzí.

⁵⁶ NACUME, Sóseki. *Sanširó*. Str. 14–15.

Závěr

Román *Sanširó* je příběhem mladého muže zastiženého fenoménem ve společnosti, který je ojedinělou zkušeností pro Japonce žijící právě v období Meidži v době modernizace, době, kdy vedle sebe v Japonsku žijí dvě zcela odlišné části společnosti – tradiční soustředěná na venkově a modernější část, která se již začíná v mnohém podobat západní společnosti. Sanširó, protagonista tohoto příběhu, a Mineko, zásadní vedlejší postava románu, jsou v první řadě dvěma mladými lidmi žijícími v tomto velmi specifickém období japonské historie, dvěma mladými lidmi, kteří se na své životní cestě pouze míjí.

Dále jsou ale i postavami, které spolu na krátkou chvíli navazují vztah alespoň ze Sanširóovy strany romantický. Ač nikdy nedochází k naplnění tohoto vztahu, prochází každá z postav procesem, při kterém se lehce mění a posouvá v životě dál, o kolik jen je to za krátkou dobu, jež spolu stráví, možné.

Prostřednictvím této práce bylo zjištěno, že důvodem, proč se tento vztah nemohl naplnit, jsou právě vzorce chování těchto postav, které i přes jejich osobnostní rozvoj příliš nemění – zejména právě protagonista Sanširó zůstává z velké části tím stejným člověkem, kterým byl v první kapitole, na počátku své cesty ve vlaku do Tokia. V průběhu celého díla je možné opakovaně pozorovat stejné tendence v jeho chování, tedy sebekritiku, nejistotu, strach a pocit, že se nemůže rovnat některým z ostatních postav, protože ty jsou vzdělanější a světaznalejší. Tato Sanširóova povaha způsobuje i jeho značnou pasivitu ve vztahu mezi ním a Mineko, zatímco ona je poté tou jeho aktivní složkou, iniciátorem většiny interakcí mezi dvěma postavami.

Práce taktéž nabízí možnou interpretaci rolí Sanširóa a Mineko v příběhu, jakožto symbolů pro světy, které jejich osobnost utvářely: Sanširó představující venkov, tradiční Japonsko, a Mineko představující to Japonsko, které již podléhá modernizaci a westernizaci. Tato interpretace umožňovala chápat neslučitelnost jejich povah jako znázornění hluboké propasti mezi těmito dvěma taktéž jen těžko slučitelnými světy.

Seznam použité literatury

Primární literatura

NACUME, Sōseki. *Sanširō*. Přel. Klára MACÚCHOVÁ. Praha: Brody, 1996. ISBN 80-857-9494-2.

Sekundární literatura

FLEMING, Ian. *Casino Royale*. Reprint edition. Thomas & Mercer, 2012, 188 s. ISBN 80-870-2170-3.

FOŘT, B. (2008). *Literární postava: Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha, Ústav pro českou literaturu AV ČR.

GERRIG, Richard J., and ALLBRITTON, David W. *The Construction of Literary Character: A View from Cognitive Psychology*. *Style*, vol. 24, p. 380-391, no. 3, 1990. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/42945868>.

HODROVÁ, D. *na okraji chaosu ...*: Poetika literárního díla 20. století. Praha, Torst, 2001.

NOVÁK, Miroslav a WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Japonská literatura II. od roku 1868*. Státní pedagogické nakladatelství, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta filozofická, 1977.

RUBIN, Jay. (1976). *Sanširō and Sōseki*. *Harvard Journal of Asiatic Studies*, vol. 36, p. 147–180. ISSN 00730548.